

اون ايكي يئلاپ داليحانا توساغلنقا ساقلانان
و شول يرده آرادان چنقان، توركمنينگ گورشنجنگ شاهنراسى
آناسولطان ككيلووانننگ پاجنغالى انقبالى

آناسولطان ككيلووا
(۱۹۴۲/۱۱/۳۰-۱۹۸۳/۱۱/۳۰)

توتاليتار رژيم طراپنندان ظالمنلارچا اولدورلن ياش گلين، زهينلى توركمن شاهنراسى آناسولطان سيد غيزى ككيلووانننگ آجى انقبالى انتك-انتك كۆپ و اغتلاپ بيزينگ يوره گيميزى آواتسا گرگ. توركمن شعربييتى نينگ سايراق بيبىلى، ۱۲ يئلاپ قاص بيلن داليحانا توساغلنغندا ساقلانان، اجيز بدنى آتئلى اوكلار بيلن پرسالا اديلن گورگولى آختر سونگوندا كوشى اوباسنننگ "اوراز غولى ايشان" غونامچنلغندا قارار تاپدى.

آناسولطان ككيلووا ۱۹۴۲-نجى يئلا كۆپتداعى اتكلأپ اوتوران كوشى اوباسنندا انه دن دوغوليار. اونونگ اجه سينيگ آدى اوغولگرگ، قاقاسى/داده سى بولسا سيد، اول شالى و آمان ككيلووفلارننگ اينگ اولى دوغانى. اجه سى ياشانچق آناسولطانى "داغلاز باشى" ديبىپ سويگولأپ، سسله نردى.

آككيلووا كۆپ فنينچنلقلار بيلن توركمن دولت اونيورسيتتى نينگ توركمن فيلولوگياسى فاكولتتينه اووقوا گيريار. اما اونگا بو يرده "آرقاين" اوقاماق ميسس اتمه يار. اونى دورلى سبأپلر بيلن اووقودان چنقاريلار. سونگرا هرنيچيك هم بولسا اونى غايتادان اووقوا آليارلار. آناسولطان ديپلومينى آلاندا سونگ ايكي يئلاپ موغالنمچنلق اديار. شول يئلاردا هم اونونگ راديو-دا اوقان كآبير "سنياسى تابدان انرغا" غوشغولارنى اچين "يوقارنق" چاغنريارلار. اول ۱۹۷۱-نجى يئلاردا "مندام تاييار" غازتندا ايشلاپ يوركأ هم "دورلى سبأپلر" بيلن عارضاسننى بريپ ايشدن گيتملى بوليار.

آناسولطان ۱۹ ياشندا دورموشا چنقيار. ۱۹۶۲-نجى يئلا ياغنى ۲۰ ياشندا بير اوغلى بوليار اونگا "ياغمئر" ديبىپ آت داقيار. بريليآن غشنشلار اونگا توركمنيستاندا ياشاماق غاتى دار هم آغر دوشيار. اول بير كزك ماسكودا بريتانيانننگ ايلچيخاناسننا بارنپ، اوزونه انگلستاندا ياشاماغا روعصات برمكلرى بارادا عارضا بريار. حوت شول گوندىن بيلآگم اول ك.ب.ب طراپنندان انزارلانپ باشلانيار.

آناسولطان ككيلووا ۱۹۶۹-نجى يئلننگ نويابرندا ساويت سايوزى ننگ كومونيست پارتياسى ننگ مركزى كميته سى نينگ سنياسى بولومينه و پارتيانننگ ۲۴-نجى غورولتايننا ۵۶ صاحنپللق اولى گوروملى بير حاط يوللاريار. اوندا يورتدا بولوپ گچيان پسغى-پوجورلقلار حاقندا دوروپ گچيار. شوندا آناسولطان شو آشاقداق ياراماز زاتلار حاقندا يازنيدنر:

1. توركمنيستان كومونيست پارتياسى ننگ مركزى كميته تى نينگ آپاراتى ننگ اساسى وكيلىرى نينگ عايال-غزلارا بولان رحيمسيز فئودال غاتاشنقلارنى حاقندا، اوز جانلارنا قاصت اديان-غزلارننگ پاجنغالى انقبالى حاقدا؛
2. رسپوبليكادا كادرلارننگ نادوغرى اولانئلىشى حاقدا؛

3. پاراحورلىق، طراپگۈيلىك، حۆكۈمەت يولباشچىلارنىڭ ئۆز باھىيىتىنى ئۆچىن بېرىشىگى ھاقدا؛
4. رىسپوبلىكادا چىقىيان غازىت-ژورناللارنىڭ سىياسىي ۋە چىرىچىلىك درجە سى نىڭ غاوشاقلانغى ھاقدا. تانقنت ئۆچىن انزالاملار ھاقدا، ايدىنولوگىك فرونتدا غارنىداشپارازلىق، مىللىتچىلىك ھاقدا. تىرە-طايبا سىرادىلىپ، آدمالار باھا كىيلىشى ھاقدا. اسپىكولىياسىياننىڭ ئۆسمىگى، جىناياتچىلنىڭ گۆنساينىن آرتىانلىغى ھاقدا.

"من شاهنر حۆكۈمۈندە، رىسپوبلىكانىڭ گىراژدانى حۆكۈمۈندە بو ھاقدا دىنگە لىرىكى-غوشغولار يازىپ يۈرمىگى يىزلىك ھاساپلامانم. من يانگى اونىورسىيىتى تاماملانم. بو فاكتلار بارادا ساويت يولباشچىلارنى نىڭ ئۆزۈمدىن-دە غاوى بىلىيىندىكلرىنە دۆشۈنمىيادىم."

۱۹۶۹-نجى يىلنىڭ دىكابرىندا ساويت ساپوزى نىڭ كومونىست پارتىياسى نىڭ كىزى كىمىتە سىندىن تۈركىمىستانا بارلاغ كامىسىياسى گلىيار. يۈنە اولارنى ھاتدا آغزالان فاكتلار دال-دە ھاطى: يازان كىشى غىزىلاندىرۇپ، اونى بىر آدمى نىڭ يا-دا توپارنىڭ يازاندىغى ھاقدا آلادا ادىپ باشلاپارلار. شوندا آناسولطان بىلن بىللىكە باشغادا بىر زىنان شاھنرا گۆنالىيار . بارلاغ كامىسىياسى اشغابات آىروپورتىندان اوغران بادىنا آناسولطان بىلن بىلە كى شاھنرى اوران غاضاپلى انزالاپ باشلاپارلار. گۆركىزىلىيان غىسنىشلار چىندانمان آناسولطان ايشى بىلن ھوشلاشمالى بوليار. ھاپوسولنىق غوللۇغىنىڭ ك.گ.ب-نىڭ ايشىگەرلىرى اونونىڭ ماشىغالاسىنا باسنىشى نىڭ انزى كىيلىمە يار. آناسولطاننىڭ اوغلىنى اوقايان سازچىلىق مكدىيىدىن چىقاريارلار، چاپدان چىقارچاق بولان كىتابىنى غايتاريارلار. (آناسولطاننىڭ ۱۹۶۸- نىچى يىلدا "غارا ساچلارنىم" ۋە ۱۹۷۱- نىچى يىلدا "زىنانلار" غوشغولار بىغىندىنلارنى چاپ ادىلىپدەر. ۱۹۹۲- نىچى يىلدا بولسا "تۈركىمىستان" نىشرياتى اونونىڭ غوشغولارنى "غۇمرى ضايا بىلدىز" آدى بىلن نىشەر اتدى). اونونىڭ اثرلىرىنى رىسپوبلىكان ۋە كىزى مطبوغاتدا چاپ اتمىگى ياتىريارلار. سۆزلىرىنە دۈرە دىلن آيدىنملار غاداغان ادىليار. آناسولطاننىڭ شو اشقاداقى سىطىرلر بىلن باشلانغان غوشغوسىنى زىھىنى آيدىنمچى آنابرىدى اتدانوف آيدىم ادىپ آيدىندى:

باھار گۆللر آچاندا، سايراپ غوشلار اوچاندا،
گۆننىش نورىن ساچاندا، جاننىم گۆزلىدىم سىنى.

شىلە-دە "گۆزلىك غىزلارنىڭ باقى مىرائى" دىيىن سۆزلىرى آيدىم ادىلىپ آيدىلياردى. اول بىرناچە كىزىك ماسكوا، ساويت ساپوزى نىڭ كومونىستىك پارتىياسى نىڭ كىزى كىمىتە تىنە بارىپ، تۈركىمىستاندا بولۇپ گچىيان ياغدايلار باراسىندا يازماچا ھابار بىرىپدەر، يۈنە ھر كىزىك اونگا ھاييات آتچى جو غاپلار بىرىلىپدەر ۋە اونونىڭ غارضاىلارنى بولسا پارتىياننىڭ آرھونىنا گچىرىلىپدەر. "اگر-دە بو يون بولماسانگ، سىنى يورتدان قاويپ چىقارارسى" دىيىپ، ھاييات آتلىپدەر.

"تايماسام من بو توقايدان عادالات،

گرەگى بوق اول توقاينىڭ بايلنىغى،
شاھنرىنىڭ اوستوندىن ھاكىملىك سۈرىار،
ماسلىق سۈرىيان غار غالارنىڭ شالارنى.
غايىپ يۈرن دىپامد غارا غار غالار،
سورىيان اولاردان:

نيردە چىشمە؟"

آخىر سونگى زىنان شاھنرىنىڭ غارشىسىنا آيلانچ چاره گۆزۈلىپ، اول ۲۹ ياشىندا قازا زور بىلن دالىحانا التىليار ۋە غۇمرۇنىڭ آخىرنىنا چىلى ياغنى ۱۲ يىللاپ دالىحانادا توساغلاندا ساقلانبار. ۱۹۷۵- نىچى يىلنىڭ سىنتىابرىندا آناسولطان ھاقدا بىر قارار قابول ادىليار. شوندا "س س س ر- يىڭ جىنايت مادە سى قانونى نىڭ ۲۰۶- نىچى مادە سى نىڭ ۲- نىچى بۆلۈمى نىڭ ۷- نىچى پونكىتى اساسىندا جىنايت جو غاپكار چىلىگىنە چكىلدى" دىيىلىپدەر.

اوغولگرک اجاينىڭ ايتماغنا گۇرا ۱۹۷۱-نجى ۲۶-نجى اوگوستىندا چاغىرئىلماق بىردىن تىزكۆمك ماشىن گىلىپ غىزنى ئالپ گىدىيارلر. بو آناسولطاننىڭ ايلكىنجى كزك دالىحانا كىتىرىلىشىدى. اونگا "شىزوفرنىدىن" اجىر چىكىلىگى بارادا دىياگنوز غويوليار. "كسلى نىڭ گىچىشى" دىيان هم-ده اونگا "گىزلىن" دىيلىپ مۇھۇر باسئان دوكمۇندە شىئىلە يازئان:

"اول رسوبلىكا يولباشچىلىق ادىپ بىلمە ياندىكلرى حاقىندا، توركمىنىستاننىڭ عايال-غىزلارنى ئادوغرى غاتناشقلارى حاقىندا دۇرلى برلرە، شول ساندا پارتيانىڭ ۲۴-نجى غورولتايىنا عارضالار يازدى. انگلىستاندا ياشاماغا روغصات سورايدى. شونونگ اوچىنم ك. گ. ب-نىڭ گۇزە گىچىلىگىنە آلىندى، پىسخياتر وراچلارنى كونسولتاتسىياسىنا اتىلدى (مشورت دكتورلار روماناس) و اولار كىللوواننىڭ شىزوفرنىدىن عاذاپ چىكىندىگىنى آنگىلدنلار. اول زور بىلان كىسلحانا يرلىشىدىلىدى."

اوغولگرک اجە، غىزنى دالىحانادان حالاص اتمك اوچىن اليندە بارنىدى. اول ساويت ساپوزنى نىڭ كومونىستىك پارتياسى نىڭ مركزى كىمىتە تى نىڭ حالقارا مسئلە لر بويونچا بۇلۇمە يولباشچىلىق اديان "نىكولايف" دىيان بىرسىنە، ك. گ. ب-نىڭ شول واغىقى باشلىغى يورى آندىرپوا شكابت حاط بىلان يۇزلىنىپ، اوز غىزنى نىڭ عاقىل-هوشى نىڭ بىرىندە دىگىنى، اونونگ هىچ واغت پىسخياترلار ايشى نىڭ دۇشمانىدىگىنى بىلدىرىدى. اجاينىڭ شكاياتلارنى سونگرا شىئىلە دىيلىپىدىر:

"پىسخياترىك كىسلحانا وراچلار غىزنىڭ ساعدىغىنى آيتىدىلار، يۇنە ولين كومونىستىك پارتيانىڭ مركزى كىمىتە تىنە حاطنى نرو (عصب) دارتغىنلىغى ياغدايندى يازانلىغى حاقىندا اوز الى بىلان بىر دىل حاطى يازىپ برمىگىنى طالاپ اتدىلر، يوغسا اونونگ ابدىلىك دالىحانادا ساقلانغانغىنى بىلدىردىلر. شىئىپ غورقوزدىلار. اما غىزنىم ايسلىندىك دىل حاطنى برمىدىن بويون غاچىردى."

دۇنمىن اوز پىكرىمدىن،

آتسالار-دا يانايان اودا،

عۇمۇر بويى حىذمات اتچىك،

انسان دىيان بلنت آدا.

سۇيە موق من بو جهاندا،

يارانچاقلاپ گۇن گۇرمانى،

ياغىشى گۇرمان بىئىلە گۇندن،

اوز آجانما جان برمانى.

۷۲ ياشلى اوغولگرک اجە اوز نالنىشى نىڭ دۇنيا جىمىيتىچىلىگىنە-ده بارىپ يىتمىگى اوچىن شول عارضالارنى نىڭ كويپالارنى داشارى يورتلى حابارچىلار-دا غاوشورنىدىر. شىئىلە لىك بىلان بو حابار داشارى يورتلارنىڭ مطبوغاتىندا چاپ ادىلدى. پروتىستلر بىلدىرىلدى. شاهىرنىڭ بوشادىلماغى طالاپ ادىلدى. اما ساويت حۆكۇمى شول طالاپلار غولاق آسمادى.

اناسولطان دالىحانادا بولان ماحالى اونونگ آدنا انچه حاطدىنر، ساوغاتلار گلىيار، يۇنە بو حاط-ساوغاتلار اونگا برىلمىار. روس يازىچى "نىكولايف ورونونىڭ" ايتماغنا گۇرا يازىچىلار اناسولطانا ساوغات ايبىرىدىلر. گىم-گىم و بىئىلكى سرىشده لرى بوللايدىلر. اما اول ساوغاتلارنى هىچ ماحال اناسولطانا غاوشورماندىلر.

اناسولطان اوز سىياسى غارىشى و دالىحاناننىڭ ياغداي باراسىندا بىر حاطىندا شىئىلە يازىدىر:

"من اوز پىكىرلىمدىن دانمە دىم، منى بى درك اويونلار ياداندى. اگر منىڭ اوز پىكىرلىرىم اوچىن مانگا اولۇم جزاسى غاراشيان-دا بولسا، من اوندان بويون غاچىرمازدىم. منىڭ حركىتلىرىم قانوننىڭ ترسىنە بولسا، يادا حاويلى بولسا، اودا نام اوچىن منى آتمىيارلار؟ مندىن بللى-كۆللى دىنبايلار بولمايارمىقا؟ شاهىر حۆكۇمۇندە-ده، س س س ر-نىڭ گرازدانى حۆكۇمۇندە-ده مانگا هىچ حىلى حقوق برىلمە يار. اودا منىڭ گرازدانلىغىمى ساقلاچاق بولماقلارنى نام

اۆچىنكا؟ من مونگا أصلا دۇشموق. شاھنر حۇكمۇندە و اۆز يورۇنمىنىڭ گراژدانى حۇكمۇندە مېنىڭ دورموشنىم پىسېھىكى كىسلرىنىڭ اۆستۈندىن سوسىيال ناھاقلىقنىڭ حۇكۇم سۇرىيۇن، گۇرلۇپ-اشىلمىدىك اغىر شىرلردە گىچدى. كىسلر اۆچىن بىرلىيۇن غوشماچا ايمىت وراچلارنىڭ حىصوصى ايه چىلىگىنە گىدىپ، اولارنىڭ ماللارنىا بىرىلدى. غىشنىنا بىرلىيۇن كۇمۇرلىرى باش وراچ و اونونگ غارنىداشلارنى اۆز اۆيلىرى اۆچىن اولاندنلار. كۆپ كىسل لىلر ساويقدان، اچلىقدان، حورلوقدان ارادان چىقىدىنلار. چاپچىلىق، پورسى ئىس، ادامنىڭ چىدام ادىپ-بىلمىچك اغىر شىرلرى، كا حالاتلاردا كىسلرىنىڭ انچمە سىنىنىڭ اۆز جاننىنا قاصت اتمىكلىرىنە سىبۇپ بولىار. من بو زاتلار شايات بولماق بىلن "آدم و قانون" ژورنالنىدا "اۆلۈرلر حىقۇقلارنىنى گۇزلىيار" اتلى ماقالا يازدىم. حاقىقتاندا-دامالار چىكىپ، چىداپ بولماچاق شىرلردە گۇزغىنى باغدايدا اۆلىارلر. حاجان-دا جىسلرى گۇترىپ اكىدىنلرىندە اولارنىڭ ياتان بىرلىرىندە غان-قۇقلار، سانسىز غورچۇقلار گۇزۇنگ دۇشيار. ناساغ "يكتارىنا چىركاسوا" و يىنە بىرناچە آدم شىئىلە الحىچ اۆلۈمى گۇردى. بو بدباغىت، تاشلانان اداملار گۇر، ناچە باغىر اۆوسىنا، تن و روھى شىكىلرە چىدام اتدىلر. اولار هم حاقىقتى گۇزلاپ، اۆز حىقۇقلارنىنى غوراجاق بولۇپ، يۇنە مونگا يىتىپ بىلمۇن، ارادان چىقىدىنلار. مېنىڭ فىلاتونىمدا(حاطىمدا) گۇركىزىلن فاكتلار تاصىنق بولدى. "گۇكدىپە" كىسلحاناسى نىنگ باش وراجىنى و ظىيە سىندىن بوشتاندلار. اولار مانگا: "سن هىچ واغت بازماچاغىنىڭ حاقدآ ايت، اونسونگ بىز سنى كامىسىيادان گىچماگە حۇدۇرلارىس" دىيىپ، تىكلىپ ادىارلر. او، نام اۆچىن من بو زاتلار حاقدآ يازمالى دالمىشىم؟ يازماغىنى ايسلمە سلر مى سىياسى توسىساغ حۇكمۇندە ساقلاپ يۇرمان، غويىرايسلر بولمايarmi؟

منم آدم آخىرنىن. دوغروسى آدم انقبالىنا بولان بى پارخلىقلار بىلن ادىليۇن مانىسىز گۇرۇنلردىن يادادىم. بىر ادامنىنى زور بىلن بىنلار بوينى دالىحانادا ساقلاماق بولماز-آ. من جودا سىرقاوا، حاتتا مونى بىلدىرمىچك بولسام-دا حالىص ياراموق. هر گۇن ايردىن حالىم تىگ تورىيار. مانگا باشاماغا يىنە ناچە واغت غالدىقا؟"

جىبىر گۇردۇم بو دىواردان انگىردا،
ظولوم گۇردۇم بو دىواردان انگىردا،
اۆلۈم گۇردۇم بو دىواردان انگىردا،
حاپا بولدىم من بىر سوا دۇشە بىن.

آناسولطان كىكولووا ۱۹۷۴-نجى يىلنىڭ آخىرنىدا حالقارا يازىچىلار غوراماسى "پىن كلوب نىڭ" ھلند بۆلۈمى نىنىڭ حورماتلى اغزالىغىنا قابول ادىليار. اونونگ آدى حالقارا گۇنا گىچىش غوراماسى -امىستى-نىنىڭ توسىساغ عاياللار باراداقى ۱۹۷۵-نجى يىلقى ساناويىنا گىرىزىلدى. تۇركمىنىستاننىڭ ك.گ.ب-سىنىنىڭ اوزالقى بىر ايشىگارى نىنىڭ آيتىماغىنا گۇرا آكادمىك "آ. ساخروف" اشىغابادا گلىپ، آناسولطاننىڭ ياتان دالىحاناسىنا بارىپ گۇرمىچى بولۇپدىر، يۇنە ك.گ.ب اونگا روغىصات برماتى، اونى ماسكوا اوغرادىپدىر. آناسولطان بىرناچە گىزك دالىحانادان غاچماغى باشارنىدىر، يۇنە اول الە سالنىنىپ، اۆنگى يىرىنە گىنيرلىپدىر.

۱۹۸۳-نجى يىلنىڭ ۱۹-نجى نويابىرنىدا آناسولطاننىڭ غارنىداشلارنى اونونگ جىسدىنى اشىغابادنىڭ اتە گىندىكى "بىكرووا" اوباسى نىنىڭ دالىحاناسىنىدان آلنىپ غايدىيارلار. شوندا باش وراچ "زويىا نورمۇمدوواننىڭ گۇركىزمىسى بىلن" آناسولطان، اوغلىنى نىنىڭ حاپىشى بوپونچا اۆيدە سراتمىك اۆچىن كىسلحانادان چىقارنىلدى" دىيىلىپ دىل حاطى آلناندان سونگرا آناسولطاننىڭ جىسدى حوسسارلارنىا بىرلىيار. اول كۇشى نىنىڭ غونامچىلىغىنىدا جايلىيار.

تۇركمىنىستاننىڭ يازىچىلار بىرلىشىگى زىنان شاھىرنىڭ حالاص ادىلمىگى اوغروندا آلادا اتمىك-ا بىئىلە دە دورسون، حاتتا اونونگ آدىنى-دا اغزاب بىلمىدىلر. تۇركىمىن مطبوغاتى، اوزالقى كاردىشلرى آناسولطاننىڭ اۆلۈمى حاقدآ يىكجە سۇز-نىكرولوگ (تسلىت) يازىپ بىلمىدىلر، شاھىرلاردىر يازىچىلار اوزالقى غالامداشلارنى نىنىڭ مازارنىا يىكجە-دە گۇل دىسسە غويماغا مىلت (جىسارت) ادىپ بىلمىدىلر ...

۱۹۸۳-نجى يىلنىڭ مارت آينىدا س س س ر يازىچىلار ساپوزنى نىنىڭ مچىسىندە روس شاھىرنى "لودمىلا شىبىحانىنا"، آناسولطاننىڭ اۆلدىگىنى حابار بردى و تۇركىمىن غالامداشلارنىا يۆزلىنىپ، كىكولوواننىڭ ايشىنى درىنگماگە، اگر-دە قانونى بوزلوشىغا بول بىرلىن بولسا وانونگ ياغىشى آدىنى غايتادان دىكىتمىكلىگە چاغىردى. اما تۇركىمىن يازىچىلار بىرلىشىگى، يازىچىلار شاھىرلار سىلرىنى چىقارمان،

دئمدنلار، يوغسام شول واغت تۇركمىستانننگ كومونىست پارتىياسى نىننگ ۱-نجى سكرتارى محمدناظر غاپوروفى و سكرتارى مايا موللايوانى سوراغا چكىمك گركدى اخىرنىن. دىنگە تۇركمىستانننگ "ماغتمغولى" آدنداقى ياشلار غوراماسى ۱۹۹۰-نجى يىل اوچىن آناسولطانا لاوورىيات (مدال، نشان) آدنى بردى.

يۇنه آناسولطان ادېل آغاسى شالى ككىل يالى مرتلرچە ياشادى و نامارت رزىم بويون اگمان بويسانچ بيلن دۇنياسىنى تازە لدى، اول يۇركلردە ابدى ياشايار، سىابى اونونگ اوزى آينتمشلاين:

"من اولسم-ده اولمز اصلا عاصىرلار،

من اولسم-ده اولمز اصلا نىسىلر.

منى ياغىشلىقدا ياتلاسا بىرى،

دىرى من، دىرى."

آقمنرات كۆرگنلى

تارىخ عنلىملارننگ كاندىداتى